

УДК 346.12

К. Р. Добкіна, І. М. Мойсей

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВА ПРИРОДА КОРПОРАТИВНОГО КОНФЛІКТУ

Постановка проблеми. Конфлікт інтересів часто наявний у корпоративному житті, де перетинаються різноманітні інтереси, об'єктивність та професійність замінюються власними інтересами. У найгіршому разі конфлікти інтересів можуть перерости в системну корупцію, де інтереси інсайдерів незмінно превалюють над інтересами інвесторів, працівників та клієнтів.

За інтеграції в європейський простір в Україні постала нагальна потреба зменшення кількості корпоративних конфліктів між суб'єктами корпоративних відносин, оскільки це дозволить створити сприятливий для ведення бізнесу клімат, залучити іноземні інвестиції, покращити імідж держави на міжнародній арені.

Однак для усунення корпоративних конфліктів необхідно з'ясувати, що ж таке корпоративний конфлікт. Неможливо подолати причини їх появи без розуміння їхньої сутності.

Законодавство України не містить визначення категорії «корпоративний конфлікт». Тому обрана тема статті є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена тематика вивчалася багатьма авторами як у монографічних роботах, так і в публікаціях у періодичних виданнях. Дана стаття створювалася на основі праць таких науковців, як: Е. Губин, О. Вінник, В. Холод, Л. Резнікова, Г. Алексєєв, А. Данельян, Е. Четвертакова, Л. Козер, О. Єрахтина, О. Осипенко та ін.

Метою статті є визначення сутності та правової природи поняття «корпоративний конфлікт», а також запровадження нового підходу до визначення цього поняття для подальшого законодавчого визнання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спершу необхідно з'ясувати, що означає термін «конфлікт».

Слово «конфлікт» походить від лат. *conflictus* – «зіткнення», «сутічка», «боротьба». Сьогодні немає єдиного визначення цього терміна. Адже дане поняття вживається в різних сферах, кожна наука визначає конфлікт по-своєму. Наприклад, психологи розглядають конфлікти як природне явище, що виникає внаслідок відмінностей між інтересами і цінностями між людьми під час їх взаємодії. Соціологи визначають конфлікт як граничне загострення суперечностей. Правознавці характеризують конфлікти як протиставлення між суб'єктами – носіями суперечностей.

Питання визначення поняття «конфлікт» досліджувалося багатьма вченими і спричинило чимало дискусій. Зокрема, відомий конфліктолог

Л. Козер стверджував, що конфлікт варто розуміти як «боротьбу за цінності та претензії на певний соціальний статус, владу і недоступні для всіх матеріальні ресурси, боротьбу, в якій цілями сторін, що конфліктують, є нейтралізація, завдання шкоди або знищення суперника» [1].

А. Шипілов і А. Анцупов визначали конфлікт як «найгостріший спосіб вирішення суперечностей в інтересах, цілях, поглядах, що виникає в процесі соціаль-

ної взаємодії та супроводжується протидією учасників конфлікту і негативними емоціями, що виходять за межі правил та норм» [2].

Е. Уткін зазначає, що «конфлікт – це відсутність згоди між двома та більше сторонами, де кожен з учасників конфлікту робить все для відстоювання своїх інтересів» [3].

На думку С. Ємельянова, «конфлікт – це стосунки між суб'єктами соціальної взаємодії, які характеризуються протиборством за наявності протилежних мотивів (потреб, інтересів, цілей, ідеалів, переконань) чи суджень (думок, поглядів, оцінок тощо)» [4].

Незважаючи на розмаїтість визначень поняття «конфлікт», загалом ця категорія визначається як зіткнення інтересів, водночас інтереси мають бути такими, що взаємовиключають один одного [5]. Зіткнення протилежних інтересів або конкуренція подібних інтересів зазвичай спричиняє так званий конфлікт інтересів.

Розглянемо більш детально термін «корпоративний конфлікт».

Цей термін досить популярний у сучасній українській юриспруденції, але, попри широку вживаність, сьогодні також немає його чіткого визначення, яке було б закріплено на нормативному рівні. У національному законодавстві вживається суміжне правове поняття – «конфлікт інтересів» (ст. ст. 10, 15, 47 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [6], ст. 6–1 Закону України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» [7], ст. ст. 55, 76, 88 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [8], п. 3.3.2. Принципів корпоративного управління, затверджених рішенням Державної комісії із цінних паперів та фондового ринку № 571 від 11 грудня 2003 р. [9]). Оперуючи цим поняттям, законодавець не визначив, що таке конфлікт інтересів.

Терміни «конфлікт інтересів» та «корпоративний конфлікт» відрізняються по суті. Деякі вчені співвідносять ці поняття як підставу і наслідок [10; 11]. Тобто конфлікт інтересів означає не ситуацію корпоративного конфлікту, а ситуацію, за якої висока вірогідність появи корпоративного конфлікту. Як зазначав Е. Губин, конфлікт інтересів визначається як ситуація вибору управлінського рішення, коли суб'єкт управління має суперечності між благом компанії і своїм власним інтересом [12].

Наявна інша думка, за якої корпоративний конфлікт є різновидом конфлікту інтересів. Так, О. Вінник зазначає, що конфлікт інтересів є родовим поняттям, може виникати щодо будь-яких – як безпосередніх, так і опосередкованих – учасників корпоративних відносин, за участю двох або кількох осіб і навіть щодо однієї особи (так звані внутрішньоособистісні конфлікти, пов'язані з виконанням однією особою різних рольових функцій: акціонера, посадової особи АТ, члена наглядової ради організації-конкурента). У свою чергу, «корпоративний конфлікт» – це видове поняття, оскільки він може виникати лише між суб'єктами корпоративних відносин як носіями корпоративних інтересів – загальнокорпоративного (до них належать: товариство, його органи, посадові особи), індивідуального (засновники, учасники/акціонери). Зазвичай він характеризується більш-менш активною поведінкою учасників конфлікту чи одного з них [13].

У сучасній юридичній літературі є багато різних визначень поняття «корпоративний конфлікт». Так, Г. Алексеев стверджує, що корпоративний конфлікт варто розуміти як «розбіжності (суперечки) між акціонерами (інвесторами) і менеджерами товариства у зв'язку з порушеннями прав акціонерів, які призводять або можуть призвести до позовів стосовно товариства, що контролює акціонера або керівників щодо рішень, які вони ухвалюють, дострокового припинення повноважень органів управління, істотної зміни в складі акціонерів» [14].

А. Данельян визначає корпоративний конфлікт як «суперечку, яка народжується та розвивається всередині корпорації» [15].

У свою чергу, О. Осипенко дотримується думки, що корпоративний конфлікт завжди має форму виклику, публічного декларування намірів досягти реалізації своїх прав [16].

На думку В. Холод і Л. Резнікової, корпоративними конфліктами в акціонерних товариствах називають істотні розбіжності між акціонерами товариства і самим товариством в особі органів управління та посадовців, а також між акціонерами товариства щодо питань фінансово-господарської діяльності, корпоративного управління товариством, спричинені різним розумінням акціонерами і посадовими особами товариства окремих положень корпоративного законодавства України [17].

Також заслуговує на увагу визначення корпоративного конфлікту в Кодексі корпоративної поведінки. Там сказано, що «будь-яка розбіжність або суперечка між органами товариства та його акціонерами, що виникли у зв'язку з участю акціонера в товаристві, або розбіжності чи суперечка між акціонерами, якщо це стосується інтересів товариства, по суті є корпоративним конфліктом, оскільки стосується або може стосуватися відносин у товаристві» [18].

У результаті аналізу вищезазначених визначень поняття «корпоративний конфлікт» можна зробити висновок, що більшість науковців дотримуються думки, що корпоративні конфлікти можливі лише між акціонерами або акціонерами та менеджерами акціонерного товариства, тоді як існують інші суб'єкти корпоративних відносин, які прямо або опосередковано здійснюють управління суб'єктом господарювання. До них належать такі:

- 1) кредитори акціонерного товариства;
- 2) державні органи;
- 3) працівники акціонерного товариства;
- 4) партнери компанії (постачальники, покупці тощо);
- 5) депозитарії, консалтингові фірми.

Окрім того, більшість науковців у своїх визначеннях не вказують причину корпоративних конфліктів, хоча зрозуміло, що всі корпоративні конфлікти стосуються прямого або опосередкованого доступу до матеріальних та нематеріальних ресурсів акціонерного товариства та спрямовані на заволодіння й управління бізнесом компанії.

Отже, дослідивши різні літературні джерела стосовно поняття «корпоративний конфлікт», ми пропонуємо таке визначення цього терміна: **корпоративний конфлікт** – це конфлікт як між суб'єктами корпоративних відносин, які здійснюють пряме та/або опосередковане управління суб'єктом господарювання (акціонери,

менеджери, трудовий колектив тощо), так і між суб'єктом господарювання і його зовнішнім середовищем, який виникає внаслідок конфлікту (зіткнення) інтересів між зазначеними суб'єктами, проявляється в їх боротьбі за матеріальні та нематеріальні ресурси суб'єкта господарювання з використанням усіх наявних у них інструментів та методів впливу, спрямований на заволодіння й управління активами суб'єкта господарювання (нерухомість, грошові потоки, патенти тощо).

Висновки. Отже, ми дійшли висновку, що корпоративний конфлікт можна розглядати у двох формах:

1) як різновид конфлікту інтересів, оскільки останній є більш широким поняттям і може стосуватися не лише суб'єктів корпоративних відносин;

2) як результат (наслідок) конфлікту інтересів, оскільки акціонери мають зазвичай різні мету й інтереси стосовно товариства й один одного. Такого роду конфлікт інтересів учасників корпорації, за відсутності механізмів їх доцільного поєднання і впорядкування, може призвести до корпоративного конфлікту.

На основі аналізу поглядів учених та експертів щодо правової природи поняття «корпоративний конфлікт», ми дійшли висновку про необхідність єдиного визначення.

Однією із причин недосконалого законодавства щодо вирішення корпоративних конфліктів є відсутність фундаментальних наукових досліджень корпоративного конфлікту як правового явища. Очевидною є й потреба в напрацюванні особливого категоріально-понятійного апарату, адже будь-яке юридичне поняття має право на існування, якщо містить пізнавальний (пояснювальний) та практично значущий (здатний до практичного застосування) потенціал, що не охоплюється іншими юридичними поняттями.

Ми вважаємо, що закріплення Верховною Радою України поняття «корпоративний конфлікт» на законодавчому рівні допоможе ефективно виявляти корпоративні конфлікти в українських суб'єктів господарювання. Крім того, це дозволить уникнути подальших суперечок щодо визначення предмета корпоративного конфлікту як у судах, так і між науковцями.

Література

1. Козер Л. Функции социального конфликта / под общ. ред. Л. Ионина. Пер. с англ. О. Назаровой. М.: Дом интеллектуальной книги; Идея-пресс, 2000. 295 с.
2. Анцупов А., Шипилов А. Конфликтология. М.: Юнити, 1999. 551 с.
3. Уткин Э. Конфликтология: теория и практика. М.: Экмос, 1998. 264 с.
4. Емельянов С. Практикум по конфликтологии. СПб.: Питер, 2001. 400 с.
5. Юридическая конфликтология / отв. ред. В. Кудрявцев. М.: Изд-во ИГиПРАН, 1995. 316 с.
6. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 1.
7. Про акредитацію органів з оцінки відповідності: Закон України від 17 травня 2001 р. № 2407-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 32.
8. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5-6.
9. Принципи корпоративного управління: рішення Державної комісії із цінних паперів та фондового ринку від 11 грудня 2003 р. № 571. К., 2004. 72 с.
10. Жорнокуй Ю. Конфлікт інтересів та корпоративний конфлікт в акціонерних товариствах: до питання тлумачення понять. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. 2012. Вип. 30.

11. Ерахтина О. Корпоративное право: учебн. пособ. Пермь, 2010. 222 с.
12. Управление и корпоративный контроль в акционерном обществе / под. ред. Е. Губина. М.: Юристъ, 1999. 248 с.
13. Вінник О. Корпоративні конфлікти та зловживання корпоративними правами в акціонерних товариствах: традиційні та інноваційні способи попередження та розв'язання. Актуальні питання інноваційного розвитку. 2012. № 2.
14. Алексеев Г. Корпоративные конфликты: причины их возникновения и способы преодоления. М.: Едиториал, 2002. 298 с.
15. Данельян А. Корпорация и корпоративные конфликты: моногр. М.: Камерон, 2010. 704 с.
16. Осипенко О. Современный корпоративный конфликт (природа, границы, разновидности, способы регулирования). Вопросы экономики. 2003. № 10.
17. Холод В., Резнікова Л. Корпоративні конфлікти та шляхи їх подолання. URL: <http://www.rusnauka.com>.
18. Четвертакова Е. Кодекс корпоративного поведення. М.: Книга-сервис, 2003. 96 с.

Анотація

Добкіна К. Р., Мойсей І. М. **Поняття та правова природа корпоративного конфлікту.** – Стаття.

Розглянуто правову природу такого явища в господарському праві, як корпоративний конфлікт. Проаналізовано відмінність понять «корпоративний конфлікт» та «конфлікт інтересів». Запропоновано нове визначення терміна «корпоративний конфлікт».

Ключові слова: конфлікт, корпоративний конфлікт, конфлікт інтересів, суб'єкти корпоративних відносин.

Аннотация

Добкина Е. Р., Мойсей И. М. **Понятие и правовая природа корпоративного конфликта.** – Статья.

Изучена правовая природа такого явления в хозяйственном праве, как корпоративный конфликт. Проанализированы отличия понятий «корпоративный конфликт» и «конфликт интересов». Предложено новое определение термина «корпоративный конфликт».

Ключевые слова: конфликт, корпоративный конфликт, конфликт интересов, субъекты корпоративных отношений.

Summary

Dobkina K. R., Moisei I. M. **The concept and legal nature of corporative conflict.** – Article.

The article provides the research of the legal nature of such a phenomenon in commercial law as a corporate conflict. The difference between the concepts of “corporate conflict” and “conflict of interests” is analyzed. A new definition of the term “corporate conflict” is proposed.

Key words: conflict, corporate conflict, conflict of interests, subjects of corporate relations.